

Normanlar ve Selçuklular Arasında Bizans İmparatorluğu (1071-1081)¹

Gaye YAVUZCAN

Uşak Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye; gayeyavuzcan@usak.edu.tr

Özet

XI. yüzyıl, Türk, İslâm, Avrupa ve Bizans tarihlerinde müteakip asırları etkileyen hadiselerin yaşandığı önemli bir sürece tekabül eder. Bu yüzyıldaki birbirinden bağımsız olaylar birbirlerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyerek geniş ölçekli yankılara yol açmıştır. Avrupa’da yeni bir yönetici unsur olarak Normanların yükselişi ve Türk-İslam dünyasında da Selçuklu Devleti’nin kuruluşu bu meyanda sayılabilir. Norman liderler giderek Avrupa tarihinde önemli bir mevki işgal etmeye başlarken, Selçuklu Türkleri de devletlerinin kuruluşunu tamamlamış ve İslâm coğrafyasının önemli bir unsuru haline gelmişlerdir. Nihayet Normanların Bizans İmparatorluğu’na yönelik hedef ve eylemleri başladığında Selçuklular da imparatorluğun doğu sınırlarında faaliyet göstermekteydiler. 1071 yılında Normanlar güney İtalya’daki Bizans topraklarını ele geçirirken, aynı yıl Selçuklular üzerine ilerleyen Bizans ordusu da Malazgirt’te hezime uğramış ve devlet uzun bir süre yönetim krizi yaşamıştır. Bu çalışmada Anadolu’nun Türklerce yurt tutulduğu ve Türkiye Selçuklu Devleti’nin temellerinin atıldığı dönemin Bizans İmparatorluğu açısından dinamikleri, Anadolu’da Bizans-Norman ve Bizans-Türk ilişkileri ekseninde genel olarak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Bizans İmparatorluğu, Normanlar, Türkiye Selçukluları, Roussel de Bailleul.

Byzantine Empire Between the Normans and the Seljuqs (1071-1081)

Abstract

XIth century is an important period that had impact on the following centuries. Independent events occurred in different areas in this period affected each other indirectly or sometimes directly caused large scaled consequences. The rise of the Normans as a new ruling elites in Europe and the establishment of the Seljuq State in Turco-Islamic world are exemplifies this phenomenon. While Norman leaders increasingly began to occupy an important position in European history, the Seljuq Turks established their state and become an important element of the Islamic world. When Norman effort and actions against the Byzantine Empire started, also the Seljuqs were operating in the eastern borders of the empire. While the Normans seized Byzantine lands in southern Italy in 1071, the Byzantine army had been defeated by Seljuqs in the same year. Also a governmental crisis began in Byzantine Empire. In this study, outlines of the dynamics of the period in which the Seljuqs of Turkey established will be evaluated in terms of Byzantine-Norman and Byzantine-Turk relations.

Key Words: Byzantine Empire, Normans, Seljuqs of Turkey, Roussel de Bailleul.

1 Giriş

“Herakles’in kendisi bile aynı anda iki kişiye karşı dövüşemez.”

Anna Komnena

XI. yüzyıl, Bizans İmparatorluğu’nun dış siyasetinin ana ekseninin değiştiği bir döneme tekabül eder. Bu dönemde doğuda Arapların yerini Selçuklu Türkleri; kuzeyde Bulgar ve Rusların yerini Peçenek, Uz ve Kumanlar almış; Batı’da ise yeni bir tehdit unsuru olarak Normanlar belirlemiştir (Ostrogorsky, 1991: 309). XI. yüzyılın başlarında Doğu Akdeniz dünyasının en kudretli devleti olan Bizans İmparatorluğu’nun 1025’te II. Basileos’un ölümünden sonra saray ihtilalleri ve anarşi içinde çırpınmaya başladığı (Demirkent, 2005: 98) ve giderek güç yitimine uğradığı bu dönemde, söz konusu unsurlar Bizans arazisine karşı doğrudan bir tehdit teşkil etmişlerdir. Belirtelim ki, bu unsurların her üçü de yalnız yeni düşmanlar olmayıp, yeni hedefleri de mevcuttur. Normanlar İtalya’daki güç boşluğunu giderek doldurmuşlardı. Peçenekler Aşağı Tuna’da, kalıcı olma arzusunda idiler. Selçuklular ise çarpıcı bir şekilde Yakındoğu’da geniş ve güçlü bir imparatorluk kurmaktaydılar (Kaldellis, 2017: 209). Bunlardan Normanlar ve Selçuklular ile mücadelede 1071 yılı belirleyici olmuştur.

Bizans İmparatorluğu açısından bakıldığında Malazgirt hezimetini, aynı yıl Bari’nin Norman idaresine geçmesiyle Güney İtalya’da Bizans hâkimiyetinin sona ermesini gölgede bırakmıştır. Aynı dönemde Trakya’da Peçenek akınları devam ederken, Balkanlar’daki Slav bölgelerinde isyanlar yaşanıyordu. Ekonomik açıdan şiddetli devalüasyon ve çökmüş vergi sistemi imparatorluğun mali sistemine

¹ Bu makale “Türkiye Selçukluları Devletinde Yöneten Yönetilen İlişkileri” başlıklı doktora tezinden (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013) türetilmiştir.

ket vuruyordu. Bu kaotik dönemde yönetici seçkinlerin giriştiği hâkimiyet mücadelesi ise Selçuklu ve Norman ilerleyişlerine karşı ciddi bir mukavemeti olanaksız kılıyordu (Neville, 2012: 13).

Malazgirt Savaşı'nın Selçuklulara ve Bari'nin de Normanlara kaybedildiği 1071 yılı, küresel bir dönüm noktası addedilmektedir (Kaldellis, 2017: 254). Ostrogorsky'nin ifadesiyle, çöküş, Bizans dünyasının iki ucunda birden aynı zamanda vuku bulmuş; kader, Malazgirt felaketini getirmiş olan aynı 1071 yılı içinde Bari'nin Robert Guiscard'ın eline düşmesini istemiştir (Ostrogorsky, 1991: 320). Kaldellis'in Malazgirt için değerlendirmesi şu şekildedir: "Geleneksel görüş, Malazgirt'in artık Türkiye haline gelecek olan Küçük Asya'nın kaderini mühürlediği yolundadır. Yeni geleneksel görüş ise ordunun sadece küçük bir kısmı kaybedildiği için bizatihi savaşın felaket sayılamayacağı, ancak müteakiben başlayan iç savaşın Türklere yarımada'nın kapılarını açtığı şeklindedir. Gerçekte ise yabancılarla girişilen savaşlar ve imparatorluğun iç politikası arasında bir ayırım yapmak mümkün görünmemektedir. Savaşın kaybedilmesi iç savaşı tetiklemiş ve bunun sonucunda da imparatorluğun takip eden yıllardaki siyasî ve askerî tarihi şekillenmiştir" (Kaldellis, 2017: 251). Malazgirt Savaşı ve Selçukluların Anadolu'ya yönelmesiyle, devamında Küçük Asya'nın büyük bir bölümünün kaybı, Bizans için isyancıların merkezî idareye meydan okuduğu yeni bir aşamayı başlatmıştır. Antakya'da Bizans askerî kumandanı Philateros Brahamios'un yarı otonom rejimi ve Norman paralı asker Roussel de Bailleul'un Anadolu'daki hareketi bu dönemde söz konusu fenomenin ilk örnekleridir. Küçük Asya'da beliren güç boşluğunda Türkler, Normanlar ve Ermeniler kendi bağımsız devletlerini kurmaya çabalamışlar; Kapadokya, Kilikya ve bazı merkezlerde Ermeniler nispeten güvenli mülkler edinmeye başlarken, Norman şef Roussel'in isyanı başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Stouraitis, 2018: 117, Roche, 2009: 139).

Türkler için ise durum bambaşka idi. Büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan için öncelikli olan, Bizans İmparatorluğu'nu yıkmak değil, İslâm topraklarını birleştirmeyi sağlamaktır (Cahen, 1972: 83-85). Ne var ki, Malazgirt'in Bizans'ın askerî gücünün yıkılışını nihayete erdirmesinden sonra, artık Türkmenlerin her akından sonra geri çekilmek yerine imparatorluk topraklarında kalmasını engelleyecek bir sebep kalmamıştır (Cahen, 1969: 149). Nihayet olayların seyri, Bizans hâkimiyetinin fiilen sona erdiği Anadolu'da, Selçukluların "tarihte en büyük kalıcı tesir bırakma şansına sahip" (Rasonryi, 1983: 94) kolu olduğu kaydedilen Türkiye Selçuklu hanedanının önderliğinde yeni bir devletin teşekkülü ve başlangıçta Büyük Selçuklu Sultanlarının bir uç beyliği, asi bey ve boyların bir sürgün yatağı olarak telakki ettiği (Turan, 2012:30) Anadolu'nun, tedricen Türk yurdu haline gelmesiyle sonuçlanmıştır. Anadolu tarihi açısından bakıldığında, Hitit Devleti'nin çöküşünden itibaren kökü dışarıda kültürlerin hâkimiyet bölgesi olan yarımada, Türkler tarafından yurt edinildikten sonra merkezinde, içerisinden bir idareye kavuşmuş ve tedricen Türkleşmiştir (Kienitz, 1986: 279-281). Bu süreçte Anadolu Türklüğünün ilk birleştirici siyasî çatısını, Reşidü'd-din Fazlullah'ın "Rum sultanlarının babası" (Reşidü'd-din Fazlullah, 2010: 108) olarak nitelediği Kutalmışoğlu Süleymanşah tarafından kurulan Türkiye Selçuklu Devleti teşkil etmiştir.

Bizans İmparatorluğu açısından değerlendirdiğimizde, Kaldellis, Malazgirt'ten ve devamındaki iç savaştan sonra İmparatorluğun çevresinde değil, paradoksal olarak Küçük Asya'daki kalbinde kayıplar yaşandığına; bir nesil sonra binlerce yıllık Roma hâkimiyet bölgelerinde, Konya'da Türkiye Selçuklu Devleti, Sivas'ta Danişmendliler ve Kilikya'da Ermeni Rupen hanedanının kurulup Bizans'ın kıyı bölgelerinde hâkimiyet sağlayabildiğine dikkati çekmektedir. Ancak onun esas üzerinde durduğu, 1072 yılında bu kayıpların kaçınılmaz olmadığıdır. Belirtilen üç hanedan da söz konusu dönemde embriyo aşamasında olan devletlerdir. Bizans'ın aynı yıl Bulgarlar üzerine ve Halep'te gösterdiği başarılar düşünüldüğünde, teoride merkezî topraklarında da aynısını yapabilmeliydiler. Ancak bu dönemde İmparatorluğun bu topraklarda mücadele etmesi gereken bir başka problemi daha vardı: Normanların mevcudiyetlerini arttırmaları. Kaldellis göre Küçük Asya'da Bizans'ın belini büken de esas bu olmuştur (Kaldellis, 2017: 256).

Türkler açısından değerlendirildiğinde ise, yüzyıllardır devam eden, önce Sasanî, ardından Müslümanlarla savaşların yıpratıldığı, nüfusunu ve ekonomik gücünü azalttığı, Bizans'ın gözünde kıyıları dışında stratejik önemini giderek yitiren Anadolu, yurt arayışındaki Türkler için yeni bir vatan telakki edilmiştir. Oğuz göçü Anadolu'ya yeni bir kimlik kazandırırken, Bizans'ın ekonomik, idarî ve askerî buhranı Türklerin işine yaramıştır (Öğün Bezer, 2014, 24-25).

2 Yöntem

Bu çalışmanın yöntemi ele alınan dönem ve coğrafyaya ilişkin birinci el kaynaklar ile değerlendirilen konunun farklı yönlerini odağa alan araştırma eserlerde ulaşılan bulgulardan sağlanan verilerin tahliline dayanmaktadır. Norman-Bizans ilişkileri ve Türklerin Anadolu'yu yurt tutma süreci üzerine mevcut çalışmalarda belirlenen genel kabul gören bilgi ve yorumlar, dönemsel bir sınırlandırma dâhilinde ve karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Böylece birbirinden bağımsız iki unsurun (Türkler ve Normanlar) bir grubunun Bizans Anadolu'sundaki faaliyetlerinin Bizans merkeze alınmak suretiyle dolaylı etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

3 Bulgular ve Tartışma

Anadolu'daki Bizans mülkünden kopardıkları parçalar üzerinde kalıcı bir hâkimiyet sağlamanın hiçbir Norman askerî lideri için geçerli olmadığını kaydedebiliriz. Ancak Normanların Anadolu'ya olan ilgilerinin söndüğünü de ifade etmek de mümkün görünmemektedir. Avrupa'da Normanların yükselişinden sonra da bu ilgi belirli ölçüde devam etmiştir. Söz gelimi, I. Haçlı Seferi'nin en genç lideri olup Antakya'nın ele geçirilmesinden sonra prens naipliği makamında bulunan Tancred, Güney İtalya'daki Hauteville ailesine mensuptur. Robert Guiscard ve Bohemund gibi Güney İtalya'daki temayüz etmiş Norman liderler ile akrabalık bağı vardır (Petrizzo, 2019: 41)².

² Norman yayılmasının gerek Avrupa, gerekse Bizans ve İslâm coğrafyalarında tarihin seyrine yaptığı önemli etki göz ardı edilmemelidir. McNeill'in ifadesiyle, "Normanlar, yani Seine Nehri'nin yatağında yerleşip Cermenleştirilen kuzeylilerin çocukları, 1066 yılında Duke William'ın İngiltere'yi zaptıyla, Robert Guiscard'ın hiç de bundan geri kalmayan harikulâdelikle Güney İtalya'yı ve onun

II. Basileos'un arkasında Armenia sıradağlarından Adriyatik denizine ve Fırat'tan Tuna'ya uzanan bir imparatorluk bırakarak 1025'te ölümünü takip eden devreyi, Ostrogorsky, Bizans devlet sisteminin çözülüşü başlığı altında değerlendirmektedir (Ostrogorsky, 1991: 292,0296). Genel anlamda bir düşüşün yaşandığı ve Aleksios Komnenos'un imparatorluk tahtına çıkışına dek süren bu zor dönemde (Vasiliev, 2016: 404) ilk otuz yıl boyunca "devlet sadece hânedana gösterilen sadakate dayandı. Kardeşi VIII. Konstantinos ve kızları, önce Zoe ile birlikte yeteneksiz kocaları, sonra Theodora imparatorluğu yükselişinden daha hızlı bir şekilde çöküşe sürüklediler. 1057'deki askerî darbe Isaakios Komnenos'u tahta çıkardı. Onun tahttan feragatiyle iktidara X. Konstantinos Dukas sahip oldu (1059-1067). Daha sonra tahta IV. Romanos Diogenes (1068-1071) ve arkasından VII. Mikhail Dukas (1071-1078) geçti. Fakat yeni bir ihtilâl, tacı Nikephoros Botaneiates'e (1078-1081) verdi" (Demirkent, 1992: 236). Romanos Diogenes'in tahttan indirilmesinden Aleksios Komnenos'un şahsında güçlü bir hâkime kavuşana dek Bizans İmparatorluğu'nun yaşadığı bu kaotik devrede, çeşitli kökenlere mensup paralı askerler ya da Selçuklu Türkleri örneğinde görülebileceği şekilde, Bizans mülkünde faaliyet gösteren yabancı askerî kuvvetlerin komutanlarıyla hizmet anlaşmaları, sıradan bir durum idi. Bizans'ın çoğu kez mevcut problemlerin kısa sürede halli için başvurduğu bu yöntemler, uzun vadede Anadolu topraklarındaki hâkimiyetini aşındırıp yarımada yeni hâkimlerin belirmesini kolaylaştırıcı bir etki yaptı.

Malazgirt Savaşı'nı müteakiben İmparator Romanos Diogenes'in yerine Bizans tahtına çıkan Mikhail Dukas, Anadolu'daki Türk ilerleyişine karşılık İsakios Komnenos'un başında bulunduğu bir orduyu, Aleksios Komnenos ve Norman reisi Roussel ile birlikte savunmaya göndermişti Ordu Kayseri dolaylarında iken, Norman Reis Roussel, Anadolu'da bir devlet kurmak amacıyla isyancı olarak önce Sivas dolaylarına, ardından da muhtemelen Orta Anadolu'da fetih hareketine girişmiş bulunan Artuk Bey'in baskısıyla, Sakarya ve İzmit havzasına yönelmişti (Turan, 2014: 80-81). Roussel'in başkaldırısı, İsakios Komnenos komutasındaki orduda adamları ile birlikte Bizans hizmetindeyken, Türk akınlarını önlemek için çıkılan sefer sırasında Roussel'in adamlarından birinin, yerli halka kötü muamelesi ve bunun sonucunda İsakios tarafından cezalandırılmak istenmesine tepki olarak gösterilmektedir. Ancak bu sebebi kaydından öğrendiğimiz Bryennios, "Roussel başkaldırmak için bu bahaneyi buldu" yazarak onun zaten isyan etme arzusunda olduğunu da ima etmektedir (Bryennios, 2008: 73). Attaleiates de Konya'da vuku bulan Roussel'in adamlarıyla ayrılması hadisesinin bir ağız dalaşı gerekçesiyle olduğunu kaydetmiştir (Attalates, 2008: 187). Gerekçesi yahut bahanesi her ne olursa olsun, Roussel Anadolu'da bir egemenlik sahası elde etmeyi amaçlamıştır.

Bizans açısından Normanların temel cazibesi askerî yetenekleri ve özellikle de at üzerinde savaşma tecrübeleriydi. Normanlarsa bu hizmetleri karşılığında İtalya'dan alışkın oldukları şekilde, para, değerli elbiseler ve batıda bulunmayan doğuya özgü taşınır eşyalar alıyorlardı. Memnuniyetsizlik durumunda ise isyan ediyorlardı (Van Houts, 2000: 228)³. Kaldellis'e göre ise Roussel de Baillieu'un merkezî Küçük Asya'da kendi adına bir hâkimiyet sahası edinme gayreti, Güney İtalya'daki Normanların uyguladığı senaryoyu sıkı sıkıya takip ediyordu. Önce paralı askerlik hizmetine girmek; ardından kendilerini istihdam edenlerin onlara ihtiyacı, onların işverenlerine ihtiyacından daha fazla ise ya da bir denge söz konusuysa veyahut bir kriz devresi yaşanıyorsa kendilerini istihdam edene karşı gelmek için bir bahane bulup ona karşı gelerek onun mülkünden bir kısmı ele geçirmek. Sonrasında halktan bazı kişileri öldürerek insanlara nakit para karşılığı yağmacılardan onları korumayı teklif etmek ve bu ödemeyle etkin bir vergi haline dönüştürerek yeni hâkimiyet sahalarını oluşturmada kullanmak. Bundan sonra kendilerine bir sıfat icat etmek, ya da kukla bir rejim tertiplemek, papalıktan onay almak gibi metotlarla müteakip yayılmalarına meşru bir dayanak sağlamak. Roussel'in Küçük Asya'da izlediği yol bu şekliyle yoldaşları Robert ve Roger'in İtalya ve Sicilya'da gerçekleştirdiği ile paraleldi (Kaldellis, 2017: 256).

kardeşininse 1057 ile 1091 yılları arasında Sicilya'yı ele geçirmeleriyle başlayan bu yayılmada özellikle ayrıcalıklı bir rol oynadılar. Normanlar ve Flemingler, Kudüs'e kadar nüfuz eden, Suriye ve Filistin kıyılarında bir dizi Hıristiyan devleti kuran, çok daha görkemli Birinci Haçlı Seferinde de (1097-1099) önemli rol oynadılar." (McNeill, 2008: 103). Bu çalışmanın amacı XI. yüzyılda Norman şeflerinin Bizans İmparatorluğu'ndaki faaliyetlerinden ziyade, hali hazırda tetkik edilmiş bulunan bu durumun Selçukluların Anadolu'yu yurt tutması sürecine paralel olarak Bizans üzerindeki etkileridir. Belirtilen konu üzerinde çalışmalar için bkz. Schlumberger, G. (1881). "Deux Chefs Normands des Armées Byzantines Au XIe Siècle", *Revue Historique* içinde (ss. 289-303), T. 16, Fasc. 2; McQueen W. B. (1986). "Relations Between the Normans and Byzantium 1071-1112", *Byzantion* içinde (ss. 427-476), Vol. 56; İnan, Z. (2010). *XI. Yüzyılda Anadolu'da Norman Şeflerinin Faaliyetleri*. Basılmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Karaca, S. G. (2012). "XI. Yüzyılda Bizans Norman İlişkilerine Bakış", *Tarih İncelemeleri Dergisi* içinde (ss. 101-118), C. XXVII, S. 1; Wierbiński, S. (2014). "Normans and Other Franks in 11th Century Byzantium: The Careers of the Adventurers before the Rule of Alexius I Comnenus", *Studia Carenea* içinde (ss. 277-288), C. 4; Aliyazıcıoğlu, Z. İ. (2018). "XI. Yüzyılda Anadolu'da Norman Şeflerinin Faaliyetleri", *History Studies* içinde (ss. 1-19), C. 10, S. 1.

³ Monte Cassino keşişi Amatus, 1080-1082 yılları arasında Normanların tarihini yazmıştır ve eseri Bizans'a hizmet veren paralı Norman askerleri hakkında temel kaynaktır. Ancak onun Roussel hakkındaki kayıtları çelişkili ve güvenilmez kabul edilmektedir. Van Houts'un P. Llewelyn çevirisinden İngilizceye aktardığı kayıta bu güvenilmezliğin sebebi anlaşılmaktadır. Kayda göre; Crespin, Bizans İmparatorluğu'na gelip hizmete girmiş, pek çok zafer kazandıktan sonra hayatını kaybetmiştir. Bundan sonra dünyanın her tarafından paralı askerler Bizans'a gelip imparatorluk hizmetine girmişlerdir ki, Norman Roussel da bunlardan biridir. Bizans İmparatoru, Roussel'i Türkler üzerine giden babasına yardıma göndermiş fakat her ikisi Türklerle mağlup olup esir düşmüşler, Bizans başkentinde de ihanete uğramışlar ve bu meyanda Roussel'in eşi de hapsedilmiştir. Tutsak imparatorun oğlunu Türk hükümdarının kızıyla evlendirmesi üzerine o ve Roussel serbest kalmışlar, büyük savaşçı Roussel Armenia bölgesinde hâkimiyet kurmuş ve ardından eşini kurtarmak için Konstantinopol üzerine gitmiştir. Şehri kuşatan ve büyük bir tahribat yapan Roussel, eşini kurtarmayı başarmış, ancak Bizanslılar, ona karşı Türklerle anlaşmışlardır. Hediyeler ve altın karşılığında Türklerin Roussel'i yakalamasını sağlamışlardır (Van Houts, 2000: 267-268).

Süreci kısaca değerlendirecek olursak, on birinci yüzyıl başlarında Güney İtalya üç farklı bölgeye ayrılmıştı. Apulia ve Calabria, Konstantinopolis İmparatoru tarafından yönetiliyordu ve Apulia'nın güneyi ile Calabria'nın büyük bölümünde Grekçe konuşan nüfus meskûndü. Merkezde ve anakaranın batısında üç bağımsız Lombard prensliği (Benevento, Salerno ve Capua) ile üç küçük kıyı dükalığı (Amalfi, Napoli ve Gaeta) yer alıyordu. Bunlar, Lombard baskısına başarıyla direniyor ve tamamen sözde Bizans hâkimiyeti altında fiilen bağımsız hareket ediyorlardı. Sicilya Adası dokuzuncu asırda Müslüman hâkimiyetine girmişti ve özellikle adanın kuzeydoğusundaki Val Demone bölgesinde yoğun olan Grek Hıristiyan nüfusun mevcudiyetini sürdürmesiyle birlikte halen Müslüman egemenliğindeydi. Norman ve Fransız paralı askerlerin bölgeye tedricî sızmaları ve nihayet hâkimiyet sağlamaları, hali hazırda karmaşık ve bölünmüş kültürel, dilsel ve sosyal karışıma yeni bir tabaka ekledi (Loud, 1999: 815-816). Normanlar 1042'de işgal ettikleri Melfi'de Demir Kol Guillaume'ı liderleri seçtiler ve onun kont olarak pozisyonu Normanların itibarı efendisi V. Guaimar tarafından tanındı. Komutanlar ele geçirilen ve henüz ele geçirilmemiş bölgeleri fieflikleri olarak paylaştılar. İki bölgede etkindiler: Lombard prenslikleri, Capua, Benevento ve uzamsal olarak papalar ve Alman imparatorları; ikincisi ve daha şiddetli olarak ise Bizans Apulia ve Calabriası üzerinde. Burada kendilerini terör faaliyetleri ile gösterdiler ve nüfusu korunma parası ödemeye zorlayarak üslerini kurdular. Bunların en başarılılarından biri Tancred'in oğlu Robert idi. 1048 dolaylarında bölgeye gelen ve Calabria'da uzak bir kaleye gönderilen Robert, terör faaliyetlerindeki maharetini kanıtladı ve Guiscard (Hilekâr) adına layık görüldü (Kaldellis, 2017: 204). Normanların bölgedeki erken aşamalarda faaliyetlerinde yağmanın önemli bir yer tuttuğunu kaydeden Loud, Robert Guiscard'ın kaynaklarda, Calabria'daki soyguncu bir komutan olarak yer bulup fidye için insan kaçırdığına dair kaydın yer aldığını ifade etmektedir (Loud, 1999: 827). İtalya'ya ilk geldiği sıralarda bir hayduttan çok da fazlası olmayan Robert Guiscard'ın, kariyerinin sonunda ise en azından yedisi daha (ondan önce ya da sonra) İtalya'da faaliyet gösteren kardeşlerinin tamamını bastırdığını; ancak en küçük kardeşi olup 1056'da İtalya'da ona katılan Roger'ın onunla rekabet edebilecek seviyeye eriştiğini ifade etmektedir. Robert'ın kaderi ise hem Roger'a, hem de kız kardeşi Fressanda ile evlenerek kont olan Aversalı Richard'a sıkı sıkıya bağlı idi. İtalya'daki Norman liderlerin en büyükleri haline gelen bu üç kişi yarımada'nın güneyindeki Norman yayılmasının da hâkimleridir. 1085'teki ölümüne gelindiğinde Robert bu zaman zarfında Bizans İmparatorluğuna bir sefer düzenlemiş, tıpkı Bizans İmparatoru gibi Roma İmparatorluğu'nun yasal varisi olma iddiasındaki Alman İmparatorunu ise yüz kızartıcı bir şekilde şehirden çıkmaya zorlayarak küçük düşürmüştür (Loud, 2013: 3-4).

Diyebiliriz ki Bizans toprakları daha alt seviyedeki Norman komutanlar için de talihlerini aramaya fırsat sunan bir bölge olarak görülmüştür. Bari'nin ele geçirilmesinden sonra Robert Guiscard'ın hâkimiyeti altında otoritesinin istikrarsızlığından faydalanan ve aralarında aile üyelerinin tertipleediklerinin de bulunduğu isyanlar çıkmıştır. Guiscard Bizanslıları güvenilmez görüyordu çünkü onun hâkimiyetine muhalefet edenlerin destek aldıkları ana merkez Bizans İmparatorluğu idi; Norman toplumunun diğer üyeleri ise doğuyu paralı asker olarak istihdam edilebilecekleri bir kaynak olarak görüyorlardı (McQueen, 1986: 437). Dolayısıyla Bizans'ın Normanlar için cazibesinin farklı kategorilerden ziyade katmanlar halinde olduğunu ifade etmekte bir beis olmasa gerekir. Özellikle üzerlerindeki Norman otoritesine muhalif Norman komutanlar, kendilerine unvan ve maddi güç imkânı sunan Bizans hizmetine girebilir; fırsatını bulurlar ise kendi adlarına hâkimiyet sahası tesisine girişebilirlerdi. Bizans müelliflerinin çoğunun Normanların Anadolu'daki isyanlarını eleştirmekle birlikte onların askeri kabiliyetlerini övmekten geri durmadıklarını ifade eden Aliyazıcıoğlu, Roussel isyanının ise önemini vurgular: "Norman asiler Anadolu'daki faaliyetleriyle Bizans'ta derin izler bırakmışlardır. Roussel tarih sahnesinden çekildikten sonra da Bizans'ta isyanının etkileri ve izleri kaybolmamıştır. Özellikle Roussel'in isyanı, Normanlara güvenmenin yanlış olduğunu, onların hedeflerinin sadece Güney İtalya'ya münhasır olmadığını ve Doğu'da da prenslik kurmak istediklerini Bizans'a göstermiştir" (Aliyazıcıoğlu, 2018: 15).

Whittow, geç XI. yüzyılda İspanya, Sicilya ve Küçük Asya'daki Bizans toprak kayıplarının ortak özellikleri bulunduğunu ve bunlar arasında yapılacak bir mukayesenin söz konusu dönemin Bizans toplumunu anlamada faydalı sonuçlar sağlayacağını belirtmektedir. Onun tespitine göre her üç coğrafyada da toprak kaybını belirleyen unsur, ne belirli bir gündeki savaşın gidişatı, ne de yenilenler arasındaki siyasi bölünmüşlüktür. Esas belirleyici etken, buralarda karşı karşıya gelen kültürel kampların hangisinin daha savaşçı, daha şedid ve en önemlisi de üzerinde hâkim olmak için mücadele edilen bölge uğrunda kayıplar verme konusunda daha istekli olduğudur (Whittow, 1996: 55-67). Selçuklu tehdidinin şiddetlenmesiyle Bizans İmparatorluğu, doğu sınırı ile ilgilenmek zorunda kaldı ve IV. Romanos'un bu sorunu öncelikle ele alması muhtemelen Konstantinopolis hükümeti için Güney İtalya'daki Bizans mülklerini daha tali bir sorun haline getirdi. Dük Robert'ın bu durumdan haberdar olup olmadığını kesin olarak söylememize imkân yoktur. Ne var ki, Bizans ordusunda aralarında Robert Crispin ve Sicilya'nın ele geçirilmesinin erken aşamalarında büyük rol oynamış Roussel de Bailleul gibi isimlerin de bulunduğu Normanlar dâhil olmak üzere Batılı paralı askerlerin hali hazırda Bizans'a hizmet veriyor olması, bunun kuvvetli bir ihtimal olduğunu düşündürmektedir (Loud, 2013: 135). XI. yüzyıl sonlarına gelindiğinde Norman paralı askerler Bizans İmparatorluğu'nda Selçuklu Türklerine karşı savaş kazanabilen tek savaşçı grup olarak ün saldılar. Malazgirt Savaşı'ndan sonra Roussel de Bailleul gibi yabancı askerî liderler doğu sınırında yerel halka belirli ölçüde güvenlik sağlayabildikleri için seviliyorlardı (Kyriakidis, 2018: 250)⁴. Neville, paralı askerlere dayanmanın yol açtığı sorunları değerlendirirken, öncelikle onların her zaman taraf

⁴ Kaldellis'in Bizans İmparatorluğu'nda bir bakıma Roussel'in öncüsü olarak niteleyebileceğimiz Crépin için yazdıkları ise özetle şu şekildedir: "Roger Crépin (Crespin) İspanya'da Müslümanlara karşı savaşmış, Güney İtalya'da soydaşlarına katılmış, nihayet imparatorlar tarafından Küçük Asya'da Müslümanlara karşı mücadele etmek için tutulmuştu. Crépin'in yakalanması üzerine onunla birlikte gitmemiş bulunan adamları Mezopotamya'yı talan etmişlerdi. Crépin'in bu isyandan maksadının tam olarak ne olduğunu bilmiyoruz. Muhtemelen sadece unvan peşindeydi. Fakat Normanların yolu da tam olarak buydu: Gerçek yahut muhayyel bir meşruiyet iddia etmek, karışıklık çıkartmak ve ne elde edebileceğini beklemek. Crépin, Bizans'ın bir kısmını kendi hesabına ele

değiştirebilmesini belirtir. Bu taraf değiştirme bazen savaşa girilen unsur ile aradaki kültürel bağların fark edilmesi gibi sebeplere dayanabilirken, bazen de sadece kendi hesaplarına daha vaatkâr buldukları için taraf değiştirebilmektedirler. Ancak en büyük tehlike, bazı yabancı mütteliklerin İmparatorluk topraklarında kendi hâkimiyet bölgeleri sağlamaya çalışmalarıdır (Neville, 2012: 71). Bu süreçte karşılaşılan bir başka mesele de halkın yabancı korumasına alışması olarak tespit edilebilir. Neville, Bizans topraklarında Türk ilerleyişine yardımcı olan yerel halk ile ilgili müstakil bir örneği değerlendirirken, şu isabetli görüşü serdedir: “Ordu yabancı güçlere dayandığı zaman, istilacıların askerî gücün bir parçası olduğu zannedilebilmesi problemi ortaya çıkar.” (Neville, 2012: 65). Eklemeliyiz ki, istilacıların devletin askerî gücü kadrosundan olmadığına bilinmesi / anlaşılması durumunda dahi yönetilenlerin yabancı hâkimleri tercih etme eğilimi ihtimalinin söz konusu olduğu, Roussel isyanına ilişkin kayıtlarda görülmektedir. Anna Komnena, Tutuş’un, Roussel’i hileyle yakalayarak Amasya’da bulunan Bizans orduları komutanı Aleksios’a gönderdiğini ve hizmeti karşılığında para istediğini; Aleksios’un talep edilen parayı temin için Amasya halkına seslendiğini kaydetmiştir:

“Hepiniz” dedi, “bu Barbarın [Roussel’in] Armenia Thema’sı [Amasya yöresini kapsayan il] kentlerine nasıl davrandığını, nice kasabayı yakıp yıkarak talan ettiğini, nice kentliye katlanılmaz işkenceler ederek kötülükte bulunduğunu ve sizden para tırtıkladığını biliyorsunuz. Oysa işte şimdi, istiyorsanız bu bela heriften kurtulmanın zamanıdır. Bunun için, onun özgür bırakılmaması gerek. Çünkü gördüğünüz üzere bu barbar, şimdi, sırf Tanrının öyle dilemesi ve bizim gayretlerimiz sayesinde, bizim tutsağımız durumdadır. Ama onu tutuklamış bulunan Tutuş, bizden şimdi bu işin parasını istiyor. Ne var ki, bizim elimizde kesinlikle bir kaynak yok; biz yabancı [dilin konuşulduğu] bir ülkede bulunuyoruz ve şimdiden hayli uzun denebilecek bir süreden beri, Barbarlara karşı savaşıyoruz; bu nedenle, elimizdekini avucumuzdakini harcadık. Açıktır ki, eğer İmparator buradan çok uzakta olmasa idi ve Barbar [Tutuş] bize biraz zaman tanısa idi, hemen oraya [İmparatorun yanına], kararlaştırılan parayı bulmağa çabucak adam gönderirdim. Ama siz kendiniz de görüyorsunuz ki, bunun yapılması olanağı yok; bu durumda, sizlerin, para ödemesini sağlamak için gücünüze göre katkıda bulunmanız gerekiyor; sonra İmparator, sizin sağladığınızın tümünü, bizim aracılığımızla, size geri verecek”. Daha sözünü ancak bitirmişti ki, onu yuhalamaya başladılar ve güçlü bir şamata koptu; çünkü Amasyalılar, ayaklanacak ölçüde kızışmışlardı. Gerçekten, orada, halkı ayaklandırmak amacı güden, işi gücü halkı kıskırtmak olan reziller ve kıskırtıcılar bulunuyordu. İşte bu yüzden ciddî bir ayaklanma patlak vermişti; [Amasyalılar] kimi, Roussel’i [tutsak durumunda] tutmaya kararlı idiler ve halkı, gidip onu ele geçirmeye çağırıyorlardı; ötekiler ise -halkın büyük bir kalabalık halinde bir araya geldiği zamanlar hep görüldüğü üzere- aşırı derecede heyecanlanmış, Roussel’i kaçırmak ve onu zincirlerinden kurtarmak istegindeydiler (Anna Komnena, 1996: 20).

Bryennios da benzer bir kayıt aktarmıştır. Buna göre de, Roussel’in Tutuş tarafından yakalanmasından sonra Aleksios, onun için ödemek zorunda olduğu parayı temin edebilmek adına Amasya’nın önde gelen kişilerine seslenmiş, Roussel’in Armeniakon’da bütün kentlere nasıl davrandığını, onlardan ne kadar para topladığını, önemsiz bahanelerle katlanılmaz cezalar verdiğini, ne kadar çok kişiye kötülük ettiğini hatırlattıktan sonra, bu barbarın ele geçirilmesi için, daha sonra imparator tarafından geri ödenmek üzere, kendisine para vermelerini talep etmiştir. Bu talep üzerine kalabalık arasında kargaşa çıkmış, kimileri, ‘biz ondan kötülük görmedik,’ diyerek Roussel’i tutuklu bulunduğu yerden kurtarmaya çalışmıştır (Bryennios, 2003: 103-104). Her iki kaynak da Aleksios’un güçlükte de olsa halkı nasıl kontrol altına aldığını ve evlerine gönderdiğini aktarmıştır. Bundan sonra Aleksios bir oyun tertip etmiş, Roussel’i kör ettirmiş izlenimi uyandırmış, bunun üzerine imparatorun öfkesini üzerine çekmek istemeyen ileri gelenler Aleksios’a ihtiyacı olan parayı ödemişlerdir (Bryennios, 2003: 105; Anna Komnena, 1996: 21-22). Aleksios, Roussel’in adamlarının bulunduğu kaleleri de pusula taktığıyla ele geçirmiştir (Bryennios, 2003: 106).

Vryonis Jr, Roussel’in ele geçirdiği şehirlerde, halkı vergiye bağlamış olduğunu, burada mütevazı bir devlet kurma aşamasında bulunduğunu kaydetmiştir. Aleksios’un onun hâkimiyeti altında şehirleri imparatorluk kontrolü altına almayı başarması ise Tutuş sayesinde olduğunu yazmıştır (Vryonis, 1971: 107-108). Cahen, Roussel’in isyanının Selçuklu-Bizans ilişkileri ekseninde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Tahlili şu şekildedir: “Konstantinopolis’te Mikhail VII, Romanos Diogenes’in yerine geçtiğinden, Alparslan’la yapılan anlaşmanın artık geçerli olmaması mümkündür. Bu yüzden de Selçuklu yönetiminin, Anadolu’ya geçmeyi başaran Türk gruplarına hoşgörüyle davranması, hatta bazen onları desteklemesi gerekmektedir. Öte yandan Mikhail VII, izlediği siyasette önemli bir yeri olduğu için, Melikşah’la yeniden görüşmelere girişmişti. Melikşah ise, yabancı topraklarda olduklarından kolayca onun otoritesine karşı başkaldırabilecek durumdaki bu Türkmen gruplarını biraz olsun denetleyebilmek istiyordu. Mikhail VII, daha doğrusu onun kumandanları ve paralı askerleri Frankların başkanı Roussel ile çeşitli Türkler arasındaki çatışmaları bu açıdan değerlendirmek zorundayız” (Cahen, 1984: 88). Bir Selçuklu emirinin Norman Roussel’i ele geçirmek için tutulması, Bizans tarihinde yeni bir aşamadır. Artık İmparatorluk, Normanlara karşı Türkleri ve Türklere karşı da Normanları parayla tutacak ve kimin kime karşı tercih edildiğini, söz konusu olayda hangisinin daha büyük bir tehdit arz ettiği belirleyecektir. Bu ayrıca Normanlarla Türklerin Bizans toprakları üzerinde hâkimiyet mücadelesinin de başlangıcıdır (Kaldellis, 2017: 259). Norwich’in yaklaşımı ise Roussel’in isyanını Anadolu’da Selçuklu yükselişine giden süreçte dolaylı yoldan, ancak önemli bir figür olarak görmemizin sebebini açıklar mahiyettedir. Buna göre, “eğer VII. Mikhail ve danışmanları bir an durup düşünseler, onları yutmak üzere olan Türk tehdidine karşı, Roussel’in sinir bozmaktan öte bir işe yaramayacağını fark edeceklerdi. Buna rağmen onu yok etmeye o derece kararlıydılar ki,

---

geçirmek isteyen Latin Haçlı tipinin ilk örneği idi ve bu kısım İtalya’da değildi. Frankları asker olarak istihdam etmenin tehlikesi burada yatıyordu: Sizin adınıza Türklere karşı mücadele ediyor olsalar bile, kolaylıkla size karşı dönebilirlerdi. Franklarla Türkler asırlar boyunca Bizans’tan arta kalan için birbirleriyle mücadele edeceklerdi ve işte bu, tam o sıralarda başlamıştı.” Kaldellis, 2017: 243.

yardıma Selçukluları çağırırlar. Karşılığında da şu anda zaten ellerinde tuttıkları topraklar resmen devredilecek ve böylece Anadolu'daki konumları daha da güçlenecektir" (Norwich, 2013: 282).

Cahen, Bizans'ın Anadolu'da Türk yayılmasının içerdiği tehdit potansiyelini ilk etapta fark edemediklerini belirtmiştir. Ona göre Bizanslılar, Türkleri tahammül edilemez görmekle birlikte sadece yağmacı olarak nitelendiriyorlardı ve imparatorluğun bütünlüğüne karşı tehdit arz ettiklerini düşünmüyorlardı (Cahen, 1954: 17). Beihammer da Malazgirt Savaşı'nı takip eden kaotik dönemde, daha önceki Türk akınlarının merkezî bir yer işgal ettiği tarih yazımından, daha ziyade iç mücadelelerin odakta olduğu ve Küçük Asya'daki artan Türk baskısının tali kaldığı kayıtlara geçişe işaret etmiştir. Bu bakımdan Türk tehlikesi Bizans yönetiminin doğudaki hâkimiyeti için bir varlık yokluk meselesi olarak ele alınmaktan ziyade, imparatorluk hükümetinin siyasî ve ahlakî çöküşü temasının ağırlığı altında gölgelenmiş bir konu olarak değerlendirilmiştir (Beihammer, 2017: 1999).

Bununla birlikte Bizans İmparatorluğu'nun Anadolu'daki Türklerin ve özelde de Süleymanşah'ın tehdit potansiyelini gereğince ölçememekle itham ederken, göz önünde tutulması gereken bazı hususlar da mevcuttur. Öncelikle, Kutalmışoğlu Süleymanşah, İran coğrafyasında kurulan Büyük Selçuklu Devleti'nin yönetenler sınıfına mensup bulunanlar arasında da Anadolu coğrafyasına ilk olarak gelen üye değildir. Yusuf b. Selçuk'un oğlu olup Alp Arslan'ın kız kardeşi Gevher Hatun ile evli bulunan Erbasan, 1067'de Kavurd ile mücadelesinde Alp Arslan'a aleyhtar olmuş; Kavurt'un itaat altına alınmasından sonra maiyetindekilerle birlikte Anadolu'ya girmiştir (Merçil, 2011: 335). Anlaşıldığı kadarıyla Erbasan'ın öncülüğü, Kutalmışoğlu Süleymanşah'ın Bizans ile ilişkilerinde belirleyici olup ona imparatorluk işlerinde çok çabuk müdahale seviyeye erişme imkânı, dolayısıyla meşruiyet zemini sağlamış olmalıdır. Erbasan'ın tutumu, iki konuda belirleyici olmuştur: İlk olarak, böyle bir tecrübeye sahip Bizanslılar, kendi iç mücadelelerinde yeni bir Selçuklu şehzadesinden yardım almaktan ve karşılığında ona imkânlar sağlamaktan yana bir tereddüde düşmemişlerdir. Muhtemeldir ki, Süleymanşah'ın beraberindeki Türkmenlerle birlikte onlara hizmete devam edeceği zannında idiler. İkinci olarak, Erbasan'ın Süleymanşah ile görüşmesi onun Bizans taht mücadelelerinde taraf değiştirmesini sağlamıştır.

Süleymanşah'ın İznik'i ele geçirme sürecinin nasıl gerçekleştiği kaynaklarda açık değildir. Nikephoros Bryennios, Bizans taht kavgalarında müdahalesiyle eserinde yer verdiği, henüz devletini kurmuş bulunmayan Süleymanşah'ı, "Türklerin başı" şeklinde nitelemiştir (Bryennios, 2003: 134). Süleymanşah'ın üzerine gönderildiği isyancı Botaniates'in tarafına geçtiğini bilmekteyiz. Yine Botaniates, bu isyan halinde İznik'e gitmiş, şehirde "Yaşasın Rumların imparatoru" nidalarıyla karşılanmıştır. Buradan başkente giderek tahta oturan Botaniates'in birkaç ay sonra "İznik'te kalan Türklerin önderi Süleymanşah'tan" (Bryennios, 2003: 147) yardım istemesi, bu zaman zarfında kentin el değiştirdiğini göstermektedir. Devamında Melissenos'un çevresine Türk beylerini topladığı, kendisini imparator gibi tanıtarak Batı Anadolu kentlerini dolaştığı, kentlerin buna inanarak ona teslim olduğu ve onun da buraları Türklere verdiği kaydedilmiştir. Yazarın, "işte bu yoldan Türkler kısa sürede Asia'nın, Phrygia'nın ve Galatia'nın bütün kentlerinin sahibi oldular. Çok askerle Bithynia'daki Nikaia/İznik'e indi ve oradan Rumların hükümdarlık ülkesini yönetti" (Bryennios 2003: 176-177) ifadesinden yola çıkan Umar, Melissenos'un kısa hâkimiyetinin 1078 baharı ile yazı arasında gerçekleştiğini, dolayısıyla Süleymanşah'ın kente bu sırada hâkim olduğunu belirtmiştir (Umar, Bryennios 2003: 174, dn. 24). Anlaşılan odur ki, Süleymanşah'ın İznik'te hâkim hale gelmesi, Bizans'ın iç mücadelelerine müdahalesiyle gerçekleşmiştir. Bryennios, Botaniates'in isyanı sırasında Kutalmışoğlu Süleymanşah'a Anadolu'dan kent ve yörelerin kendisine bağışlanması karşılığında ona karşı savaşması teklif edildiğini, Süleymanşah'ın da bunu kabul ettiğini kaydettir. Ancak Botaniates'in yanında bulunan Erbasan, Süleymanşah ile görüşmüş ve onun taraf değiştirmesini (metne göre para alıp çekilmesini) sağlamıştır (Bryennios, 134-135).

Bu aşamada Süleymanşah, Bizans'ın gözünde henüz, kendi iç çatışmalarında çıkar karşılığı taraf olarak hizmet veren askerî bir unsurdur. Kut maliki bir soya mensup bulunan Süleymanşah için ise bu hizmet aşaması, büyük ölçekli siyasî-askerî hedeflerini gerçekleştirmede bir basamak gibi görünmektedir. Anadolu'da kargaşa ve buhranın hâkim olduğu bir dönemde, başına buyruk hareket eden begler içinden topluluğu derleyip toplayacak karizmatik bir lider beklentisine, Türkmenler arasında şöhret bulmuş Selçuk soyundan gelen Süleymanşah'ın cevap vererek yarımada beylerin hâkimiyetinin en zayıf olduğu bölgede cazibe alanı oluşturup diğer beyleri etrafında toplamasıyla (Polat, 2002: 70), Anadolu Türklüğünün birleştirici çatısı haline gelecek olan Türkiye Selçuklu Devleti'nin de temelleri atılmıştır.

Türkmenler için durum böyle iken, Bizans yönetenleri açısından Erbasan örneğinin mevcudiyeti, kuvvetle muhtemel Süleymanşah'ın faaliyetlerinin öngörülebilmesini nispeten engellemiş olmalıdır. Kendi tarihî sürecinde üst yönetim mensupları yahut bunlarla ilintili asil/askerî menşeli unsurların mukadderatında söz sahibi olduğu bir imparatorluğun düşünce ikliminde yetişmiş Bizans yönetenleri, konar-göçer Türk boylarının karizmatik lider etrafında çok çabuk örgütlenebilme potansiyeli ile birlikte, yalnız Selçuklu ailesi mensubiyeti değil, ayrıca Arslan Yabgu soyundan gelmenin Süleymanşah'a bağışladığı ve her an kuvveden fiile geçebilecek kutun mahiyetini de etraflı olarak bilme imkânına sahip olmasalar gerektir.

Yönetilenler açısından değerlendirdiğimizde, Norman Roussel için yukarıda alıntılanan tutumun Süleymanşah için de geçerli olma ihtimalini gölgeleyen bir husus söz konusu değildir. Her iki figür de yerel unsurlardan farklı dil ve kültür dairelerin üyeleridir. Selçukluların dinî farklılığını inançlarının ve hayat tarzlarının empoze ettiği diğer inanç mensuplarına tanınan hak ve özgürlükler ile onların tebaa olarak sorumluluklarının da yöneten tarafından üstlenilmesi yaklaşımının dengelediğini kaydedebiliriz. Roussel'in köken coğrafyasındaki Hıristiyanlık yorumunun hâkimiyet sağlama azminde bulunduğu Anadolu topraklarında meskûn halkın inanç dünyası ile kökten farklılıklarının mevcudiyetini de hatırdan tutmak fayda sağlayacaktır. Dolayısıyla, din, dil, etnik kimlikten ziyade, idare edilme biçiminin yönetilenler için etkili olduğunu ifade etmekte sakınca bulunmasa gerektir. Werner, Süleymanşah'ın Bizans'tan ele geçirdiği topraklarda hâkimiyetini tesis ederken, bu dönemde halkın mevcut iktidardan hoşnutsuzluğundan faydalandığını kaydetmiştir. Süleymanşah, imparatora ait tüm hassa çiftliklerinde çalışan köle ve paroikalı özgürlüğüne kavuşturmuş; onları sadece para ve ürün

biçiminde ödenecek vergilere bağlamıştır. Burada önemli olan haracın sadece miktar olarak Bizans'ın tahsil ettiği vergilerden düşük olması değil, aynı zamanda yeni hâkimlerin Bizans idaresindeyken üzerlerinde bulunan karmaşık yükümlülüklerden de kurtulmasıdır. Kutalmışoğlu Süleymanşah'ın hâkim olduğu bütün merkezlerde yerli halkın yeni hâkimlere aynı şekilde sempati ya da antipati beslediği yargısına varmak mümkün değilse de, bir üst idare tesis edilmeden önce tarımcı yerleşikler için yıkıcı olan konar-göçerlerin akınları, iktidarın pekişmesiyle yerini daha düzenli koşullara bırakmış olmalıdır (Werner: 41-42).

Türkiye Selçuklu Devleti'nin kuruluşunun erken aşamaları ve İznik'in Kutalmışoğlu Süleymanşah'ın hâkimiyetine girmesi ile ilgili farklı kayıtlar söz konusu olmakla birlikte, 1078 sonbaharında Süleymanşah'ın burayı kendisine merkez yaparak Marmara bölgesi merkezli devletini kurduğu ifade edilebilir (Kayhan, 2018: 22). III. Botaniates bu devleti fazla güçlenmeden yok etmek istedi ise de Bizans'ın içinde bulunduğu şartlar buna pek imkân tanımamıştır (Kayhan, 2018: 22). Botaniates'in tahtı ele geçirmesini sağlayacak güce erişen Türkler, 1080'de Üsküdar'dan Meriç kıyılarına kadar yayılmışlardır. "Bizans için bundan böyle içerisinde Türkiye Selçuklularının bulunmadığı bir denklem kurmak mümkün olamayacaktır. Nitekim tahtını Süleymanşah'a borçlu olan Botaniates'e karşı, her birisi yine Türklerden yardım alan rakiplerini bertaraf ederek imparatorluk tacını giyen Aleksios Komnenos da Türklerden sağladığı destekle başarıya ulaşabilmiştir" (Öğün Bezer, 2014: 26).

Bizans'ta vuku bulan taht değişikliği ile bir zamanlar Erbasan'ı Bizans tarafına çeken bir komutan olan Aleksios Komnenos, imparator olmuş; yeni imparator Balkanlar'da Norman Kralı Robert Guiscard'a karşı faaliyet gösterebilmek için Süleymanşah ile bir anlaşma yapmıştır. Anna Komnena, bu anlaşmaya giden süreci anlatırken, bir anlamda Kutalmışoğlu Süleymanşah'ın Anadolu'daki faaliyetlerini de özetlemiştir: "Gerçekten anlatımım pek dinsiz Türklerin nasıl [Aleksios'un] gözleri önünde Marmara Denizi yöresine yerleştiğine ve tüm Anadolu'da buyruk yürüten Süleyman'ın Nikaia/İznik'i üs edindiğine, bizim imparatorluk dediğimiz Sultanlık'ının merkezinin de orada bulunduğuna, sürekli olarak [öteye beriye] akıncılar gönderdiğine, Bithynia ile Thynia'nın komşu [kendi başkenti İznik'e komşu] tüm ülke bölümünü talan ettiğine, Bosphorus / İstanbul Boğazında şimdi Damalis denen kente atlı ve yaya akınlar yapıldığına, pek çok ganimet devşirildiğine, hatta neredeyse denizi [Boğazi] bile aşmaya kalkacak olduğuna [bir iki sözle] işaret etmişti" (Anna Komnena, 1996: 124).

Öğün Bezer, Aleksios'un Türkler ve Normanlar arasında, adeta kırk katır/kırk satır açmazında bir seçim yapmak mecburiyetinde kaldığını; aslında önceliği Boğaziçi'ne kadar yayılmış olan Türkleri buralardan atmak iken, iki düşman arasında kalmamak için derhal yeni bir taktiği devreye soktuğunu belirtmiştir (Öğün Bezer, 2014: 27). Aleksios Komnenos, Türk tehdidinin boyutunu idrak etmiş olsa da, diğer taraftan Normanların baskısına da maruz kaldığı için, Türklerle bir barış anlaşması imzalamak zorunda kalmıştır (Öğün Bezer, 2014: 27).

4 Sonuç

Sonuç olarak, XI. yüzyıldan itibaren Anadolu'nun Türklerce yurt tutulmaya başlanması sürecinde, mücadele halinde bulunan taraf olarak Bizans ile ilişkilerde, ikincisinin gerek üst yönetim, gerek sosyo-ekonomik ve gerekse iç isyanlar gibi problemleri ve bunların sürece etkisi değerlendirmeye önemli katkılar sağlamaktadır. Ancak bütün bu ve diğer hususlara ek olarak Bizans-Norman ilişkilerinin İmparatorluğun tarihsel sürecine ve Anadolu özelinde Türklerle ilişkilerine etkisi ayrıca mercek altına alınmalıdır. Malazgirt'e giden süreci göz önüne aldığımızda, Bizans yönetenlerinin Selçuklu yükselişine ve imparatorluğun doğu sınırındaki faaliyetlerine karşı duysuz olmadıkları açıktır. Malazgirt'ten sonra ise Anadolu'ya Türk göçleri yoğunlaşırken, Bizans İmparatorluğu belki de ilk safhada Anadolu'daki Türk yayılmasını bir nebze dizginleyebilecek bir unsur olan Normanlarla problem yaşamaktadır. Norman Roussel'in Bizans topraklarındaki faaliyetlerinin yol açtığı endişenin sebebi, Normanların İtalya'daki Bizans topraklarında tesis ettikleri hâkimiyet örneğinde aranmalıdır. Yukarıda kaydettiğimiz üzere Kaldellis'in kabaca Roussel isyanıyla başladığına işaret ettiği, Normanlarla Türklerin Bizans toprakları üzerindeki hâkimiyet mücadelesi, Anadolu'nun Türk yurdu haline gelmesi ile sonuçlanmıştır. Gerek Roussel, gerekse Süleymanşah için Bizans bakiyesi yönetilenler açısından kaydedebileceğimiz, yabancı komutanlarının uzun müddettir Bizans ordularında istihdamının yerli halkı farklı kültür daireleri mensuplarınca idare edilmeye yatkın kılma olasılığıdır. Dolayısıyla, kuvvetle muhtemel daha iyi şartlar altında yönetildiklerine inandıkları müddetçe Bizans tebaası/bakiyesi halkın Roussel örneğinde isyancıya, Kutalmışoğlu Süleymanşah örneğinde ise yeni hâkime direnmek yöneliminde olmadıklarını varsayabiliriz.

5 Kaynakça

- Attaliates, M. (2008). *Tarih*. (Çev. B. Umar). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Beihammer, A., (2017). *Byzantium and the Emergence of Muslim-Turkish Anatolia, ca. 1040-1130*. New York: Routledge.
- Bryennios, N. (2003). *Tarihin Özü*. (Çev. B. Umar). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Cahen, C., (1954). An Introduction to the First Crusade, *Past & Present*. 6(1), 6-30.
- Cahen, C., (1969). The Turkish Invasion: the Selchukids, *A History of the Crusades, C. I – The First Hundred Years*, içinde (135-176), ed. Marshall W. Baldwin, 2. Baskı, Madison, Milwaukee, London: The University of Wisconsin Press.
- Cahen, C., (1972). İslâm Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı. (Çev. Z. Kerman). *Türkiyat Mecmuası*, XVII, 83-85.
- Cahen, C., (1984). *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*. (Çev. Y. Moran). İstanbul: E yayınları.
- Demirkent, I., (1992). Bizans, *TDVİA*, C. VI, 230-244, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Demirkent, I., (2005). 1982-1302 Yılları Arasında Bizans-Batı İlişkilerine Kısa Bir Bakış. *Bizans Tarihi Yazıları, Makaleler-Bildiriler-İncelemeler* içinde (ss. 97-119), İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Gölgesiz Karaca, S., (2012). XI. Yüzyılda Bizans Norman İlişkilerine Bakış. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXVII(1), 101-118

- İnan, Z., (2010). *XI. Yüzyılda Anadolu'da Norman Şeflerinin Faaliyetleri*. Basılmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnan Aliyazıcıoğlu, Z., (2018). "XI. Yüzyılda Anadolu'da Norman Şeflerinin Faaliyetleri", *History Studies* 10 (1), 1-19.
- Kaldellis, A., (2017). *Streams of Gold, Rivers of Blood, The Rise and Fall of Byzantium, 955 A.D. to the First Crusade*. New York: Oxford University Press.
- Kayhan, H., (2018). Türkiye Selçukluları Devleti'nin Kuruluşu Hakkında. *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 18-25.
- Kienitz, F. K., (1986). Osmanlılardan Önceki Anadolu Türklerinin Politik ve Kültür Bakımından Dünya Tarihindeki Önemi. (Çev. M. San). *Belleten*, Cilt L, Sa. 196, Ankara: TTK Basımevi, 27-289.
- Komnena, A. (1996). *Alexiad*. (Çev. B. Umar). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Kyriakidis, S., (2018). Army Structure: Roman Continuity and Byzantine Change. Y. Stouraitis (Ed.) *A Companion to the Byzantine Culture of War, ca. 300-1204* içinde (ss. 229-258), Leiden ve Boston: Koninklijke Brill.
- Loud, G.A., (1999). Coinage, Wealth and Plunder in the Age of Robert Guiscard. *The English Historical Review*, 114(458), 815-843
- Loud, G.A., (2013). *The Age of Robert Guiscard: Southern Italy and the Norman Conquest*, Londra ve New York: Routledge.
- McNeill, W., (2008). *Avrupa Tarihinin Oluşumu*. (Çev. Y. Kaplan). İstanbul: Külliyyat Yayınları.
- McQueen W.B., (1986). Relations Between the Normans and Byzantium 1071-1112. *Byzantion*, 56, 427-476
- Neville, L., (2012). *Heroes and Romans in Twelfth Century Byzantium, The Material for History of Nikephoros Bryennios*. New York: Cambridge University Press.
- Norwich, J. J., (2013). *Bizans, Yükseliş Dönemi (MS 803-1081)*. İstanbul: Kabalıcı.
- Ostrogorsky, G., (1991). *Bizans Devleti Tarihi*. Ankara: TTK Basımevi.
- Öğün Bezer, G., (2014). Anadolu'nun Fethi ve Drakon Çayı Anlaşmasının Bu Süreçteki Yeri. *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi, Osman Turan ve Selçuklular*, 4 (12), 21-36.
- Petrizzo, F., (2019). The Ancestry and Kinship of Tancred, Prince Regent of Antioch. *Medieval Prosopography* 24, 41-84.
- Polat, M. S., (2002). Türkiye'de İlk Beglikler ve Kabilevi Siyasî Birliklerin ortaya çıkışı, *Belleten*, LXVI, 245, Ankara: TTK, 61-86.
- Rasonyi, L., (1983). *Türk Devletlerinin Batıdaki Varisleri ve İlk Müslüman Türkler*. (Yayına Hazırlayanlar: Ş. K. Seferoğlu, A. Müderrisoğlu). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Reşîdü'd-dîn Fazlullah, (2010). *Cami'ü't-Tevârih, Selçuklu Devleti*. Çev. Erkan Göksu, Hüseyin Güneş, İstanbul: Selenge Yayınları.
- Roche, J.T., (2009). In the Wake of Mantzikert: The First Crusade and the Alexian Reconquest of Western Anatolia. *History*, 94, No. 2 (314), 135-153.
- Schlumberger, G., (1881). Deux Chefs Normands des Armées Byzantines Au XIe Siècle. *Revue Historique*, 16(2), 289-303
- Stouraitis, Y., (2018). Civil War in the Christian Empire. Y. Stouraitis (Ed.). *A Companion to the Byzantine Culture of War, ca. 300-1204* içinde (ss. 92-123). Leiden-Boston: Koninklijke Brill.
- Turan, O., (2012). *Selçuklular ve İslamiyet*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Turan, O., (2014). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Van Houts, E., (2000). *The Normans in Europe*. Manchester ve New York: Manchester University Press.
- Vryonis Jr, S., (1971). *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the Eleventh through the Fifteenth Century*, Berkeley, Los Angeles, Londra: University of California Press.
- Werner, E., (1968). *Büyük Bir Devletin Doğuşu, Osmanlı Feodalizminin Oluşma Süreci*. (Çev. O. Esen, Y. Öner). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Wierbiński, S., (2014). "Normans and Other Franks in 11th Century Byzantium: The Careers of the Adventurers before the Rule of Alexius I Comnenus", *Studia Carenea. Journal of the Waldemar Ceran Research Centre for the History and Culture of the Mediterranean and South-East Europe*, Vol. 4, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 277-288.

Extended Abstract

XIth century is a period that the main axis of the Byzantine foreign policy has changed. During this period the Muslim Arabs were replaced by the Seljuq Turks in the east; Pechenek, Uz and Kumans replaced Bulgarians and Rus in the north; and in the west the Normans appeared as a new threat. The Normans and the Seljuqs had fundamental influences not only in Byzantine history, but also in the world history too. The Normans and the Seljuks become distinguished with their military and political organization skills, one in the Europe and the Seljuqs in the Islamic world.

In 1071 the Byzantine Empire has suffered two major loses both in the east and the west. The effort of the emperor Romanos Diogenes to end the Seljuq activities on the eastern borders of the Byzantine Empire and even the Seljuq political existence resulted with the defeat of his army in Manzikert and his imprisonment. Although Romanos Diogenes was freed by Seljuq Sultan after making and agreement, he was deposed from the throne in his absence in Constantinople. After that, until Aleksios Komnenos took over the Byzantine throne in 1081, the empire was shaken by internal turmoil and struggles for the throne. The Byzantine Empire, whose military power has already been eroded and become increasingly dependent to the service of foreign mercenaries, has had to face new problems in this chaotic period.

The renowned Norman leader Robert Guiscard, who managed to achieve the domination of the Southern Italy did not limit himself with the region. The attempts of the Byzantine emperors, the predecessors of Aleksios Komnenos, to reconciliation and even

to establish kinship with Robert Guiscard, did not provide the expected benefit. When Robert Guiscard took action against Byzantium with the support of the Papacy, for Aleksios Komnenos, the only way to struggle with him was to make a treaty with Seljuq Turks who had established their capital in İznik.

During the period from 1071 to 1081 an important issue that experienced by the Byzantines in Anatolian lands was the determination of the foreign domination, where there already was a socio-economic collapse. One of these foreign elements was Norman mercenary chiefs. In this paper, Norman chief Roussel de Bouleuil was emphasized because of his activities were simultaneous with the Turkish spread in Anatolia. Not only left the Byzantine service but Roussel also tried to establish a domination for himself on the Empire's territory. Byzantine Empire was able to stop his actions by seeking help from the Turkish emirs operating in this region. It's noteworthy that there is no record of the resistance of the Byzantine subjects to his actions. On the contrary Byzantine sources state that the Byzantine army commander Aleksios Komnenos, who tried to take the money demanded by the Turkish emir as a loan from the elites of the region, faced resistance in the first place. These records are important to understand the resistance threshold of the Byzantine subjects to the new rulers belonging different cultural spheres. Getting help from the Turkish emirs is also important not only for demonstrating the military status of the Empire, but also understanding the situation between two elements, namely the Normans and the Turks. Finally the Turks managed to make Anatolia a new country.

As it can be seen in the capture of Norman Roussel, in this chaotic period there were agreements for specific purposes between Byzantium and the Turks operating in Anatolia, but Byzantine-Turkish military interest relations was not limited to this. Although he was a direct member of the Great Seljuq dynasty, Kutalmışoğlu Süleymanşah gradually become a figure whose military support was used by dominance claimers in Byzantine throne struggles. As a result of his activities he seized İznik and laid the foundations of the Seljuqs of Turkey.state.

Apparently, the Byzantine Empire developed a more cautious attitude towards the Norman military chiefs, due to the southern Italy experience. On the other hand, the danger posed by Süleymanşah was probably not fully understood due to the presence of Erbasan, who also was a member of Seljuq dynasty by marriage and has been in service of Byzantium for a while. Also probably Byzantine rulers could not determine the fact that Turks operating on their own behalf could easily be organized under a charismatic leader who is believed to have "kut" i.e. right to rule. So, when Aleksios Komnenos became emperor, the impasse was already far beyond the rebellions of Norman chiefs and the military operations of Turks in Anatolia.